

Marc Granell i el compromís amb el seu temps: una proposta de periodització

*Marc Granell, Committed to his Time:
A case for Periodization*

MIREIA FERRANDO SIMÓN

Investigadora independent
IES Isabel de Villena (València)
ferrandomireia@gmail.com

Recibido: Febrero de 2022. Aceptado: Marzo de 2022

Resum: Marc Granell és un dels poetes valencians actuals més reconeguts. Aquest estudi se centra en el component cívic i, sobretot, compromès de la seua poesia amb l'objectiu d'analitzar l'abast i l'evolució de les preocupacions de caràcter col·lectiu presents en la seua producció. L'estudi proposa una periodització de la seua obra poètica basada en l'actitud ètica i poètica davant dels conflictes que ha conegut al llarg de la seua trajectòria i els que, tot i no haver-se produït coetàniament, li han impactat per les conseqüències en el present. Aquesta proposta permet resseguir l'evolució dels estímuls que han esperonat la creació poètica de Granell.

Mots clau: Marc Granell, poesia social, conflictes col·lectius, poesia catalana actual

Abstract: Marc Granell is one of today's most renowned Valencian poets. This study focuses on the civic and, above all, committed component of his poetry. The case for periodization is based on his ethical and poetical attitude towards the conflicts that he has known throughout his career and those, not having occurred contemporaneously, have impacted him due to the consequences in the present. This study contributes to assessing the evolution of the stimuli that have become for the author an essential spur for poetic creation.

Keywords: Marc Granell, social poetry, conflicts, contemporary catalan poetry

I.- L'IMPULS CREATIU D'UN POETA OBSERVADOR DEL MÓN

En nombroses declaracions públiques i entrevistes, Marc Granell s'ha mostrat com un poeta encomanat a les muses. Ara i adés ha recorregut a les visites d'aquestes criatures com a manera d'explicar la seua «forta productivitat» o la seua «sequera creativa»: «Les Muses són capritxoses. O sàvies. Després de passar uns anys de sequera creativa, n'he tingut quatre de forta productivitat, el resultat de la qual han estat quatre llibres (...)» (Granell 1999: 20), o «Darre-rament estava molt disgustat amb mi mateix perquè des de feia catorze anys no em visitaven les muses» i «confie, sobretot, que les Muses seguiran visitant-me. Jo, per si de cas es queden voletejant per la meua cambra, continue treballant» (Toledo 2021). Tanmateix, més enllà d'aquest recurs de caràcter pràctic, l'obra de Granell està extraordinàriament amerada d'una preocupació constant i insistent pel conflicte, el dolor i les contradiccions morals del món contemporani. Si més no, es tracta d'un motor creatiu imprescindible i determinant que ha permès enfocar els poemes d'una manera o d'una altra segons les etapes vitals del poeta.

En aquest sentit, el caràcter dual que s'ha atribuït a la seua obra —un vessant introspectiu i un altre de social (Córdoba 2015)— s'ha d'interpretar d'una manera flexible: no es pot entendre com a un moviment d'alternança, sinó de doble direcció; com a dos vessants que beuen d'una mateixa realitat, ja que les contradiccions personals conviuen amb el patiment dels altres i amb el neguit per la deriva de la col·lectivitat de què forma part. Granell ha tractat un tema com la mort, per exemple, des d'una perspectiva individual i metafísica, però també, i sobretot, l'ha traslladat de manera obsessiva a l'àmbit comunitari: la mort causada per les injustícies socials, les tragèdies i les guerres, la mort a gran escala i el patiment que ha provocat. Ha meditat sobre la mort des de l'experiència individual —només cal pensar en un títol com *Materials per a una mort meditada* (1980)—, però l'angoixa i el desassossec per la injustícia i la mort col·lectiva, sota múltiples formes, no han deixat mai d'aparèixer entre els versos com un *leitmotiv* constant. I és probablement aquest un dels trets més genuïns de la seua poesia: l'atenció continuada que, des d'ell mateix, ha projectat vers l'altre, desvetllant així en el lector un sentiment compartit de comunitat.

Malgrat que l'impuls creatiu en Granell apareix íntimament lligat a les vicissituds polítiques i socials del seu temps, és a dir, les de la darrera part del segle xx i els inicis del xxi, l'estudi de la seua obra encara no ha estat abordat, en el seu conjunt, des d'aquesta perspectiva concreta. Amb l'objectiu d'escatir l'abast i l'evolució de les preocupacions de caràcter col·lectiu presents en la seua producció, aquest estudi proposa una periodització de la trajectòria literària de Granell en tres etapes, basades en l'anàlisi de l'actitud ètica i, doncs, poètica davant dels conflictes.

II.- L'EVOLUCIÓ DE LA PERSPECTIVA SOCIAL

2.1.- La revolta dels inicis: l'efervescència política i poètica (1976-1983)

No per sabut deixa de ser important recordar que Marc Granell és un poeta que ve dels anys setanta; més concretament, que inicia el seu camí en la poesia

en la darrereria dels setanta. Són temps d'esperances i d'il·lusions, d'agitació i de desitjos de justícia social al País Valencià, com també a l'Estat espanyol, a Europa i al món. Però a mesura que avancen els anys, es convertiran en uns temps de desencant, ja que no es veuran realitzades gran part de les expectatives que s'havien creat.

Per fer-se una idea del caràcter convuls del període, només cal esmentar, ni que siga de passada, alguns esdeveniments històrics que hi tenen lloc, com ara l'ocupació israeliana de Palestina (1967), l'assassinat del líder pacifista Martin Luther King (1968), el fracàs del maig francès de 1968, la invasió soviètica de Txecoslovàquia (1968), el *Bloody Sunday* d'Irlanda del Nord (1972), el colp d'estat a Xile contra la democràcia avançada de Salvador Allende (1973), el final de la sanguinària guerra de Vietnam (1975), la mort del dictador Franco (1975), la crueltat de la dictadura de Videla a l'Argentina (1976), els incessants assassinats d'ETA i una llarga llista de retrocessos democràtics i de guerres pel control de les matèries primeres, una cursa per la producció armamentística i moltes agressions mediambientals que trencaven els somnis d'una generació. Són també anys en què molts valencians es manifesten amb entusiasme per les llibertats democràtiques, per l'autogovern i pel reconeixement i la dignificació del valencià. L'efervescència política i la sensibilització envers els drets i les llibertats nacionals porten Granell a optar pel valencià com a llengua literària i a contribuir d'una manera activa i conscient en el redreçament cultural del país, per mitjà de la creació de plataformes i mecanismes de publicació, com ara editorials o revistes, o de la participació en tertúlies i recitals.

Granell irromp en el panorama literari d'una manera ferma i decidida. *Llarg camí, llarg*, el seu poemari iniciàtic, guanya el Premi Vicent Andrés Estellés l'any 1976 i és publicat per Tres i Quatre l'any següent. No debades, entre 1977 i 1984, un període de set anys, Granell publica cinc poemaris. Aquesta efervescència creativa s'explica, en bona part, per l'afany d'incidir en la societat, per l'impuls de voler canviar les coses des de la il·lusió, tot i que no des de la ingenuïtat. La seua poesia contrasta molt amb la de la generació poètica valenciana dels setanta. Impacta i sorprèn. Podríem dir que va a contracorrent de les tendències del moment.¹

El poemari *Refugi absent* (1979), escrit entre 1976 i 1977 (Córdoba 2015: 81), n'és l'exemple més viu. Diversos poemes fan referència explícita, ja des dels títols, a conflictes concrets i contemporanis al moment de l'escriptura. Per exemple, «Soweto», que es relaciona amb l'apartheid sud-africà i, en concret, amb una revolta contra la discriminació racial que tingué lloc en aquest barri de majoria negra de Johannesburg i que se saldà amb més de 550 estudiants assassinats (16 de juny de 1976). També el poema «Seveso», que porta per títol el nom de la localitat llombarda on es produí un vessament químic en una planta industrial a causa del qual milers de persones van haver de ser hospitalitzades i més de 3.000 animals van aparèixer morts (10 de juliol de 1976). El poema apunta ja una idea fonamental de l'univers temàtic granellià: la destrucció del

¹ Per a ampliar informació, vegeu el capítol dedicat a la poesia dels anys setanta dins Carbó, + Simbor (2005).

medi ambient causada per la cobdícia del sistema capitalista: «Tots els plors acumulen / la impotència sagrada / del cercle. (...) / Els interessos, amic, / més supremes de la nostra derrota» (Granell 2017: 64). El poemari anterior a aquest, *Notícia de la tribu* (1978), ja denunciava en el seu conjunt l'avarícia capitalista com a font de desigualtats i desgràcies.

Un altre exemple és el poema «Sis agost quaranta cinc». Ara el títol no fa referència a un topònim, sinó a una data fàcilment identificable: el dia i l'any del bombardeig atòmic nord-americà sobre la ciutat japonesa d'Hiroshima. Així com l'impuls per escriure «Soweto» i «Seveso» podria haver partit de l'impacte que li va causar el fet d'assabentar-se'n gràcies a les notícies, el poema sobre la tragèdia humana d'Hiroshima podria tenir com a punt de partida la lectura d'algun llibre o el visionat de pel·lícules de moda en aquells anys sobre les dues guerres mundials del segle. En tot cas, serveix per a anunciar també un dels fonaments del compromís social en Granell: l'antibelicisme. La lectura de l'obra completa, publicada per l'editorial Alfons el Magnànim (2017)², permet observar com la bestialitat de les dues guerres mundials —la vida a les trinxeres, les armes i els bombardejos, els morts, els camps de concentració, etc.— el marca i l'obsessiona. A banda de l'oposició a la guerra, una vegada més, el poeta se serveix del fet històric per a denunciar els engranatges del sistema: «Hi ha / una raó d'estat prioritària: / defensarem el sistema convenient / als nostres interessos, tan justs.» (Granell 2017: 75).

D'aquest poemari, *Refugi absent*, cal destacar encara un poema rellevant com és «Santucho», que porta per títol el cognom d'un guerriller marxista argentí que morí a mans de la dictadura l'any 1976. La denúncia pública de les tortures, els assassinats i la repressió a l'Argentina del general Videla, que accedeix al poder l'any 1976 mitjançant un colp d'estat, apareix molt més acusada i directa al poemari immediatament posterior, *Materials per a una mort meditada* (1980), que dedica tota la part central a aquest conflicte i, d'una manera específica, a evocar els patiments de les mares pels fills desapareguts, amb poemes rotunds com «Blai potser» o «La plaça de les boges».

Els dedicataris d'aquest darrer poema són els argentins Marita Goenaga i Carlos Sessano. El matrimoni va fugir del seu país i es va instal·lar al pis de dalt del dels Granell, al carrer Comte Salvatierra, a la ciutat de València. L'interès notori per la resistència argentina naix de les converses que Granell i els seus pares mantenien amb el matrimoni estranger.³ El poema al·ludeix a les Madres de la Plaza de Mayo, que l'any 1977 comencen a manifestar-se cada dijous a Buenos Aires, tal com concreta l'epígraf. Les set parts de l'extens poema, però, van més enllà del cas argentí. Per damunt de tot són textos que denuncien l'abús de poder i l'imperialisme cultural. En paraules d'Antoni Gómez (1993: 52), «la crítica es converteix en crítica política, en aquest cas en denúncia d'una socie-

² Val a dir que Marc Granell és un poeta en actiu. El volum esmentat reuneix tota la seua poesia publicada fins a 2016, però a hores d'ara Granell ha publicat dos poemaris més, un per a adults i un altre per a infants, que naturalment no estan inclosos en el volum: *Cel de fang* (Bromera, 2020) i *Poemes romancers i altres versos xafarders* (Bromera, 2021).

³ Aquesta dada està extreta de la conversa mantinguda per l'autora amb Marc Granell, a la seua casa, a València, el dia 3 de novembre de 2021.

tat dominada per la cultura “made in USA” de la coca-cola i el Travolta». I ho exemplifica amb aquests aquests versos (Granell 2017: 97):

Pots pixar tota la coca-cola que beus
sobre un ample assortiment de calaveres disposades
en ordre alfabètic per a una
major comoditat de l'usuari
i somriure complagut l'arribada del digne
representant de Carter que diu
que diu Carter que fóra millor
minvar per un temps la pixarada, almenys
mentre passen Travolta pels cinemes
de tota la pàtria muda.

En aquells anys, el País Valencià i, molt especialment la ciutat de València, es troba immers en la violència ultra de la malanomenada Batalla de València. El 1981, per exemple, és l'any en què té lloc un atemptat amb bombes contra Joan Fuster, a la seua casa de Sueca, i és també l'any de la mort de Manuel Sanchis Guarnier, una mort probablement precipitada per una violència física i verbal sense límits contra la seua persona. Després de l'intent de colp d'estat militar que tingué lloc a l'estat espanyol el 23 de febrer de 1981, els valencians veuen frustrades les expectatives d'un autogovern amb les màximes competències. L'any 1982, les Corts espanyoles concedeixen un aigualit Estatut d'Autonomia que, entre altres coses, denominava el País Valencià com a Comunitat Valenciana, un invent del diputat de la UCD Emilio Attard.

Aquest context, esbossat molt succintament, determina l'orientació política de l'últim poemari d'aquesta etapa, *Exercici per a una veu* (1983), escrit entre 1979 i 1982 (Córdoba 2015: 110) i amerat de proclames en favor de l'alliberament dels pobles oprimits.

Val a dir que aquests són també els anys de l'esclat dels moviments de descolonització i dels estudis postcolonials. Així, entre poemes com «Vint i cinc d'abril set cents set», «Els ocupants» o «Redreçament», apareix el poema «O.A.P». La sigla d'aquest títol fa referència a l'Organització per l'Alliberament de Palestina, presidida en aquell moment per Iàssir Arafat. Encara que els versos podrien ser aplicables a qualsevol altre conflicte colonial, Granell pretén cridar l'atenció sobre un dels grans conflictes irresolts que ens ha llegat el segle xx i que, encara ara, segueix sense perspectives de ser resolt. Per les dates d'escriptura i pel títol, podem deduir que el poema podria haver-se inspirat en la guerra que, el 1982, va iniciar Israel contra l'OAP al Líban, durant la qual milícies libaneses i tropes israelianes comandades per Ariel Sharon massacren els camps de refugiats palestins de Xabra i Satila i assassinen centenars de palestins

desarmats. Precisament per aquest caràcter de conflicte irresolt, la qüestió palestina ha seguit reflectint-se en poemes posteriors, com ara en «Túmul de Mah-mud Darwish» (Granell 2017: 272), escrit l'any 2008 amb motiu de la mort del cèlebre poeta palestí, o en el recent «Gaza» (Granell 2020: 57).

Juntament amb Palestina, Granell es mostra atent a les lluites llatinoamericanes. A més del cas argentí, en 1984 escriu el poema «A Nicaragua» (2017: 285) a propòsit de la Revolució Sandinista, que hi va fer caure la dictadura de Somoza. La data del poema, 5 de maig, és pròxima a les eleccions que legitimen el triomf del moviment marxista, liderat per Daniel Ortega: «Hi ha camins de cossos i de veus alçades / que enderroquen dia a dia el mur de la derrota. / Hi ha quilòmetres i quilòmetres d'ulls colgats / que assenyalen perennes l'horitzó claríssim. / Hi ha Nicaragua». No podia albirar llavors el poeta que Ortega viraria recentment cap a posicions autoritàries i repressives.

Cal fer esment ací d'un poema posterior a aquesta etapa però circumscrit encara a aquest interès per les lluites sud-americanes com és «Augusto Pinochet en el seu infern» (Granell 2017: 266), que Granell escriu per encàrrec amb motiu del traspàs del dictador xilè Augusto Pinochet, l'any 2006, amb al·lusions a la mort que li provocà a Salvador Allende, l'11 de setembre de 1973: «No hi ha, però, tampoc oblit on pugues / amagar un dia el teu nom terrible, / descansar el crim altíssim que fores / i que ja mai els segles / deixaran de cridar».

2.2.- La pèrdua de l'impuls: el silenci (1984-1990)

Després de l'efervescència creativa d'aquests primers anys —només n'hem vist unes poques mostres—, arriben els anys que hem qualificat de silenci. Entre *Exercici per a una veu* (1983) i *Fira desolada* (1991) passen sis anys en què Marc Granell, en paraules seues, «perd l'impuls». El buit creatiu és un reflex de la depressió clínica que pateix, però també és un reflex del desencant per la nova situació política, amb la pèrdua de vitalitat dels moviments ciutadans al País Valencià. I, encara més, es tracta d'un silenci que podem qualificar de reflexiu, provocat en certa manera per les consideracions que li transmeten alguns amics i poetes molt pròxims, com Josep Piera, sobre el risc de caure en el pamfletarisme i, doncs, provocat per les precaucions pròpies davant el seu quefer poètic, davant la necessitat de delimitar l'essència social del seu impuls poètic.⁴ Per tant, el silenci públic és un reflex d'una triple crisi: personal, social i poètica.

2.3.- La represa de la veu pública: la mirada crítica (1991-2020)

Passada l'efervescència dels inicis i superat el silenci posterior, Granell repren la veu pública a partir de la dècada dels noranta amb *Fira desolada* (1991). La reflexió que, entre altres raons, l'havia mantingut en silenci sembla que troba eixida amb l'adopció d'un enfocament diferent, anunciat veladament, a manera

⁴ Aquestes conclusions estan extretes després la conversa ja esmentada amb Marc Granell.

de declaració d'intencions, al poema «¿Lluny?»: «Som entre guerra i guerra. / Més ben dit: / som en guerra. / Perquè aquells tan lluny també són» (2017: 153). El patiment aliè existeix, l'altre existeix, i no ens en podem desentendre.

L'actitud crítica i la preocupació ètica davant dels problemes i els conflictes del seu temps no desapareixen. Però el tractament de la realitat social i política esdevé més distanciat, més escèptic i, fins i tot, desolat. Calafat (2017: 16) n'ha definit els poemes com «la constatació sarcàstica que el patiment i les atrocitats creades per l'home pertanyen a la condició de l'ésser humà».

Ara el poeta s'interessa a reflectir, sempre des de la poesia, les contradiccions socials i morals del seu temps. Més que testimoniar la seua vivència dels conflictes, Granell s'orienta a observar-los, a fer-ne veure les causes i els interessos subjacents. Ara vol despullar la ignomínia, escorcollar la injustícia, esbudellar el poder. En definitiva, exposar i constatar quins són i com són els engranatges de la societat capitalista que, impertorbables, neguen la pau i alimenten absurds mortífers, salvaguarden els forts i ofeguen els dèbils, adulteren la llibertat i s'em briaguen d'impunitat; uns mecanismes perfectament ideats que ens han abocat a l'abisme on som, com adverteix, contundent, al poema «'Zone à défendre'»: «I ara què? / Se'ns ha passat la història i ja l'abisme / s'acosta a espai i ens somriu i ens reclama» (Granell 2020: 65).

Les referències als conflictes es fan generals, s'universalitzen. A *Fira desolada*, per exemple, els poemes que evocuen les atrocitats de la segona Guerra Mundial —com ara, el camp de concentració de Dachau en el poema «Cançó de bressol per a no dormir», les trinxeres de la guerra en «Elegia» o el camp de concentració d'Auschwitz en «Tema»— tenen títols que no són temàtics, que no singularitzen el conflicte. La identificació toponímica es presenta només com un detall dels poemes, com una mena de picada d'ulls a un lector connivent.

La perspectiva històrica esdevé fonamental en *Corrent de fons* (1999), un poemari que capta el batec d'una època que s'acaba i recull els sentiments del poeta que l'evoca. El tema bèl·lic hi continua estant present, com a «Rebuda i homenatge als membres supervivents de les Brigades Internacionals arribats a València el 8 de novembre de 1996», un poema dedicat als supervivents de les Brigades Internacionals, amb motiu de l'homenatge que va tenir lloc a València l'any 1996 i al qual el poeta hi va assistir (Córdoba 2015: 64), o al poema «Homenatge a Primo Levi», d'una cruesa impactant, que potser s'escriu a partir de la impressió provocada per la lectura de *Si això és un home*, del mateix Levi, traduït al català per primera vegada l'any 1996: «¿Quants cadàvers són necessaris / perquè la festa tinga èxit? / ¿Quants ulls buits, / quant d'alè saquejat?». (Granell 2017: 195)

Però el poema que, sens dubte, evoca millor el tarannà del segle xx és «Fi de segle» (Granell 2017: 180). No solament funciona com a contracrònica d'un segle, sinó també com a síntesi d'una cosmovisió:

Ningú no pot negar-ho.
El nostre segle ha estat un segle
més segle que els altres segles.

Vull dir
obès i terrible,
fecund i criminal
com cap dels coneguts fins ara.

O potser així ens ho sembla
perquè és el nostre,
el que ens ha tocat en sort,
el que hem vist créixer
com un atlant feroç i irrefrenable
obrint a cada passa
un dolor més metòdic i pragmàtic:

Però no.

Ara que vell se'ns en va cap a la tomba,
satisfet i ben tip de sang i d'ignomínia
entre llums i pantalles viscoses i enfollides
de crits i de cadàvers puríssims, virtuals,
haurem de reconèixer-ho.

El nostre ha estat un segle
més segle que cap altre.

Granell recorre al plural inclusiu (no és «el meu segle» o «aquest segle» o «el segle», sinó «el nostre segle») i qualifica el període com un «segle més segle que cap altre», «com cap dels coneguts fins ara», que ha avançat d'una manera «feroç i irrefrenable». Encara que no s'hi explicita cap fet històric amb nom i cognoms, el balanç que en fa, a partir d'emocions i de sentiments personals, destaca els horrors que el segle ha deixat en la retina de la història. Perquè, com ell mateix ha declarat, «veig el món emocionalment, més que analíticament. A mi, de les experiències vitals em queda l'emoció, la sensació» (Toledo 2020). I és per això que el qualifica de segle «ben tip de sang i d'ignomínia», d'«obès», «terrible» i «criminal», adjectius valoratius que fan pensar en la barbàrie de les guerres i la descoberta de la mort a gran escala.

Un altre aspecte que Granell destaca del segle té a veure amb la transmissió de la sang i la ignomínia, dels crits i dels cadàvers contemporanis a través de «llums i pantalons viscous i enfollides», també «virtuals», com reflecteix molt bé el títol d'un altre poema: «Infant que ens mira des d'una pantalla». Són canvis provocats per la revolució tecnològica, que ha impulsat l'egoisme com a valor social, que ha insensibilitzat les persones envers el patiment aliè i que, en definitiva, ha provocat en gran manera que vivim immersos en aquesta modernitat líquida en què l'esperit individualista fa que els compromisos col·lectius semblen impossibles. Aquest poema i, per extensió, tot el poemari *Corrent de fons*, reflecteixen nítidament com la poesia de Granell es troba indefectiblement lligada al seu temps.

Després de la mirada en perspectiva del que ha estat el segle xx⁵, Granell gira de nou la vista cap al present, cap als problemes del que és ara, també, el seu temps, el segle xxi. A *Tard o d'hora* (2006) reapareix amb força el tema bèl·lic, més orientat a la història recent de l'Estat espanyol i a la guerra civil. En són mostres ben representatives poemes com ara «Còndor», «El gall», «Fossa oberta» o el dedicat a la memòria del fotògraf Agustí Centelles (Córdoba 2015: 164). Però al costat d'això tornem a trobar l'observador que escruta el seu temps i que no renuncia a denúncia moral. Hi ha títols que fan referència a la problemàtica general, i no a cap problema puntual, com ara «Els desapareguts», «Els expulsats» o «El mur», que ben bé podria ser el que separa els Estats Units i Mèxic, o el que separa Israel i Palestina, o els quasi murs de Ceuta i Melilla o, fins i tot, aquells murs invisibles que són les fronteres: «Quan mor un mur / en naix un altre. / No tarda molt. / I naix més llarg. / I més alt. / I creix més fort. / Al seu voltant, / sempre cadàvers. / De vius. / De morts.» (Granell 2017: 251). Com ha declarat recentment, «els meus poemes comencen en el títol, on intente ja donar pistes sobre per on va el poema» (Toledo 2020).

Una de les preocupacions que Granell reflecteix sovint a partir d'aquest moment té a veure amb els immigrants i els refugiats. El «Mediterrani» és descrit com «un mur, / un abisme / profund com el dolor, / un ventre immens i podrit de somnis fets cadàvers» (Granell 2017: 244). A *Cel de fang*, poemari més recent, apareixen textos referents a aquesta crisi humanitària aguditzada per la inestabilitat sorgida en molts països àrabs arran de les revoltes emmarcades dins de l'anomenada Primavera àrab (2010-2011), com ara «Caravana» o «Túmul d'Aylan», que fa referència al xiquet kurd que va aparèixer ofegat en una platja de Turquia, a setembre de 2015, poc abans de l'escriptura d'un altre poema que en faria referència, «Nadala dels refugiats», del 19 d'octubre de 2015 (Granell 2017: 280). Un altre poema espars encara anterior, de 2015, escrit per a públic infantil, porta un títol ben denotatiu: «Immigrants» (2017: 294).

⁵ En el tombant de segle, però com a antòleg, Granell publica, juntament amb Isidre Martínez Marzo, el llibre *Poemes d'un segle. Poesia occidental del segle xx* (1999), que recull alguns textos de poetes que han conformat la lírica occidental del segle xx i que reflecteixen, en alguns casos, diferents processos històrics del període.

III.- CONCLUSIONS

Tots aquests temes —les guerres, la fam, les desigualtats, els conflictes, les tragèdies, la destrucció del medi ambient, l'individualisme, etc.— preocupen Granell i l'impulsen a escriure'ls, com a manera de visibilitzar-los, però també com a manera d'escutar-los, tot i el sentiment de desolació que li reporten. Prova de la centralitat que aquests temes ocupen en el seu quefer poètic actual és que es tracten també en la desena de poemaris per a infants que ha publicat des de 1993, és a dir, des que reprèn aquella veu pública. Granell no hi renuncia a explicar les injustícies ni a denunciar-les, ajudant-se de recursos que atrauen aquest públic, com ara el ritme àgil, la musicalitat o la rima. L'estudi d'aquests poemaris des d'aquest angle mereixeria una anàlisi a banda, però el que es fa evident és que el conreu decidit d'aquest tipus de poesia sense condescendències, sense subterfugis, demostra que Granell encara creu, ni que siga mínimament, «que hi pot incidir, que la consciència poètica potser ajudaria a combatre aquestes injustícies: és el seu do», com afirma Maria Josep Escrivà (2021) en un bell discurs d'homenatge al poeta. Per a Granell (2020: 90), només les veus i les mirades dels més joves poden esdevenir «rius cabalosos que arrossegueu tan extensa i profunda podridura».

En tot cas, que Granell siga avui una de les veus literàries valencianes més estimades, per infants i per adults, té alguna cosa a veure, segur, amb el fet que les preocupacions que vessen els seus poemes no deixen de tenir una marcada actualitat. Perquè Granell escriu el seu temps històric, que és també el de tots. Ell és un més —un entre tants— que viu el dolor i els patiments que provoca la injustícia. Però ell ho escriu, i l'impuls per recrear-ho en forma de vers li ve d'aquesta angoixa, d'aquest dolor. I ho escriu a pesar que «Les il·lusions es perden / com es perden els anys / o el capell o un paraigua: / inevitablement» (Granell 2017: 205). Fins i tot amb desencís i amb l'esperança tocada de mort, li queda la curiositat per escutar el que passa, el que ha passat i tot allò que passarà. Cal entendre, doncs, que el patiment que li provoquen els conflictes col·lectius contemporanis no és un aspecte accessori de la seua poesia, sinó que l'ha impulsat sovint a crear o a deixar de fer-ho, condicionant així la seua activitat. Les diverses etapes en què hem dividit la seua trajectòria literària posen de manifest que la comprensió de tot el seu univers literari passa, en gran manera, per considerar la preocupació pel conflicte i pel rumb de la col·lectivitat com a un motor creatiu indefugible.

IV.- BIBLIOGRAFIA

- Calafat, F. (2017) «Pròleg», *Poesia completa 1976-2016*, València, Institució Alfons el Magnànim.
- Carbó, F. + Simbor, V. (2005) *Literatura catalana del siglo xx*, Madrid, Síntesis.
- Córdoba, R. (2015) *La poesia de Marc Granell*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I.

- Escrivà, M. J. (2021) «El do de ser Marc Granell», *Passa la vida* <<http://passa-lavidapassa.blogspot.com/2021/06/el-do-de-ser-marc-granell.html>>
- Gómez, A. (1993) «La tragèdia de l'ésser (una aproximació a l'obra poètica de Marc Granell)», *Reduccions*, 57, pp. 45-56.
- Granell, M. (1999) «Marc Granell: la visita de les muses», *Caràcters*, 7, p. 20.
- Granell, M. (2017) *Poesia completa 1976-2016*, València, Institució Alfons el Magnànim.
- Granell, M. (2020) *Cel de fang*, Alzira, Bromera.
- Toledo, L. (2020) «Marc Granell: 'En els setanta ens va unir l'actitud davant del canvi, era una generació més definida cívicament que estilísticament'», *elDiario.es*, <https://www.eldiario.es/comunitat-valenciana/eldiario-de-la-cultura/marc-granell-els-setanta-ens-unir-l-actitud-davant-canvi-generacio-mes-definida-civicament-estilisticament_132_6294454.html>
- Toledo, L. (2021) «Quan les muses venen de visita: 'Cel de fang', de Marc Granell», *La Veu dels llibres* <<https://www.laveudelsllibres.cat/noticia/42317/quan-muses-venen-visita-cel-fang-marc-granell>>

